

אלכסנדר אוריה בוסקוביץ' (1907-1964)

נעם בן-זאב - עיתון הארץ

בשלב הנוכחי של חיי המוסיקה בישראל המוסיקה של בוסקוביץ' היא בוודאי דבר-מה שיודעים עליו יותר משומעים אותו. ובכל מקרה, אי אפשר לוותר על בוסקוביץ' בשום דיון רציני על סגנון ישראלי, על תרבות ישראלית ועל מיתוסים ארצישראליים. אמרת משהו על "ישראליות" במוסיקה אומנותית - אמרת משהו על בוסקוביץ'; ואם לא על יצירה זו או אחרת, הרי על ההרצאות ומאמרים, שבהם התעקש על קוצו של יו"ד באותה "ישראליות"; שהרי כבר בשנות הארבעים ותחילת שנות החמישים היה בוסקוביץ' המנסח והמטיף הגדול של רעיון ה"מוסיקה הים-תיכונית" (יחד עם הסופר והמוסיקאי מקס ברוד). אין לשער, שבוסקוביץ', אילו חי אתנו היום, היה רווה נחת ממה שהתקשורת חוגגת כ"מוסיקה ים-תיכונית". וזו אינה רק בעייה של מינוח.

הביוגרפיה של בוסקוביץ' היא תמצית - אולי תמצית חריפה יותר מזו של כמה מעמיתיו - של חלומות לאומיים גדולים ומשברים אישיים גדולים לא פחות. ה"ים תיכונית" על פי בוסקוביץ', אותה עבריות חדשה, שורשית, אותנטית, אותה התמזגות עם ה"אני הלאומי" הציוני ועם הנוף והאקלים של המזרח, נקנתה אצלו בייסורים. בוסקוביץ' בן השלושים-ומשהו, שהגיע מרומניה לתל-אביב ב-1938, אהב אופרה, אהב את המוסיקה הענוגה של ראווול ובכלל את האמנות הצרפתית, ואהב גם את הניגונים היהודיים של מזרח אירופה. בארץ-ישראל, כך הרגיש וכך הטיף, פותחים דף חדש ואולי מוותרים על האהבות הישנות, ולכך יש מחיר.

בשנות הארבעים, אחרי הבשלה קצרה, נכתבות ומנוגנות שתי יצירות המפתח של בוסקוביץ' הארצישראלי: קונצ'רטו לאבוב ולתזמורת (שעד היום אין לו הקלטה מסחרית), ו"סוויטה שמית" (שהופיעה בכמה תקליטים). הסוויטה הפכה לסמל הגדול של בוסקוביץ', וכמעט לאובססיה שלו, שהרי חזר אליה שוב ושוב, תיקן וכתב גירסות שונות. יש בה כל מה שבוסקוביץ' רצה: מוטיבים מקוטעים ברותה של אימפרוביזציה מזרחית, פסנתר שנשמע כמו כלי פריטה או כלי הקשה מהמזרח התיכון. היצירה הזו שימשה כמודל לבני דורו של בוסקוביץ' ולדור התלמידים שלו, אבל הוא עצמו נכנס אחריה לתקופה של התלבטות ושתיקה.

ומאתורי מסך השתיקה מגיחים כמה קטעים קטנים, מעוררי השתאות. למשל "דודו", אחד מלהיטיה הגדולים של מלחמת השחרור (המילים של חיים חפר. השיר נכתב להצגה

בקאמרי, אך לא נכלל בה). מנגינה קולחת, רוויית זיכרונות יהודיים עצובים ממזרח אירופה, ומהלכים הרמוניים כמעט רומנטיים. איפה החד-קוליות המזרחית, הנוקשה, של בוסקוביץ' ה"שמי"? ואולי בוסקוביץ' שיושב ליד הפסנתר בביתו, בזמן ההאפלה, ומלמד, אפוף עשן, להקה צבאית (שבתוכה גם שמוליק סגל הצעיר) איך לשיר יפה וברגש את "דודו", הוא בוסקוביץ' האמיתי?

בוסקוביץ' לא סיפק תשובות קלות, לא כמרצה נלהב באקדמיה או כמבקר מוסיקה ב"הארץ", אם כי תמיד נשמע נחרץ ביותר. לקראת שנות השישים החליט על דרך חדשה לגמרי ביצירתו: על יסודות "עבריים" סמויים בנה עכשיו סגנון מפתיע בקירבתו לאוונגארד הצעיר של מערב-אירופה. יצירתו האחרונה, הלא גמורה, של בוסקוביץ' - "עדיים" - הושלמה ונוגנה אחרי מותו, והשאירה אחריה חומר למחשבה והמון סימני שאלה.

הערה: בוסקוביץ' סיים את "עדיים".
היצירה בוצעה לראשונה בפסטיבל ישראל 1965, התזמורת הפילהרמונית הישראלית,
סולן אורי טפליץ, מנצח גארי ברתיני. מ.ב.